

Rapaz observando polbos na Sala Maremagnum do Aquarium Finisterrae. A Coruña

Museos, centros cívicos e labor comunitario

Unha reflexión desde a Educación Social

Carmen Alonso Casabona

Desempregada. Anteriormente CCM Os Mallos e rede
MC2 en A Coruña

carmenac@hotmail.es

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932
Páx. 50-53

A diversificación no acceso á cultura e o papel da cidadanía fronte aos actuais desafíos socioculturais, tecnoeconómicos e ambientais, manifestan a transcendencia da acción cultural local na mellora e transformación da sociedade nun exercicio compartido entre administracións públicas e cidadanía.

Tras a miña experiencia profesional en dous equipamentos de proximidade municipais —museo e centro cívico— con gran potencialidade como espazos ao servizo da comunidade, coa perspectiva do tempo, observo os múltiples retos aos que continúa enfrontándose a xestión cultural dende a súa concepción como instrumento para acadar o desenvolvemento persoal e comunitario.

Cómpre analizar o papel da cidadanía nestes equipamentos socioculturais, ademais de dous aspectos especialmente salientables segundo puiden comprobar no meu rendemento profesional. Por unha banda, a mera práctica de consumo na que adoita converterse a experiencia de acudir ao museo, e tamén nos centros cívicos, sen participación ou reflexión destacables, feito especialmente significativo na poboación adulta. E pola outra, a existencia de grandes desigualdades no acceso á cultura, disfrazadas, ás veces, como falta de interese ou de aptitudes, sen obviar motivos de índole económica ou o feito de posuír as claves educativas.

Os devanditos servizos deberían vencer esas asimetrías. Primeiro, posibilitando a inclusión de colectivos de todo tipo mediante o establecemento de diversas canles de intermediación —e de información— que poidan ampliar

o seu recoñecemento e, segundo, apostando por diferentes públicos como axentes activos na constitución do significado dos seus contidos e das súas historias.

Neste contexto atópanse as administracións locais ante o desafío e a oportunidade de ofrecer recursos e iniciativas, así como de atallar o feito de que haxa colectivos que son sistematicamente excluídos da participación cultural. Aínda que a función de difusión non é, nin moito menos, suficiente para interactuar coa comunidade, é un paso fundamental de cara á acción socioeducativa municipal.

Nesta liña e dende a miña perspectiva, o museo perfílase como un espazo público que debería artellar estratexias que incorporen sectores da comunidade que por distintos motivos non exercen o seu dereito a coñecer e gozar do que lles pertence. Cómpre fusionar a súa actividade ao social, superando a economía da cultura e facilitando pautas para enriquecer a visita, estimular a incorporación de novos visitantes e promover o achegamento aos contidos co obxectivo de que arraiguen na comunidade.

Precisamos afondar nun crecemento sostible, e sobre todo nun progreso máis integrador e integral no que se articulen procesos que atendan a todos os sectores da poboación na procura do aumento da súa calidade de vida. Deste xeito, as persoas deixarán de ser meros visitantes ou simples usuarios para converterse en axentes activos na constitución do significado dos contidos museísticos, así como de sentirse partícipes no deseño da oferta de actividades socioculturais dos centros cívicos

Rede neural elaborada con neuronas creadas por escolares galegos. Exposición *Xogo de neuronas*. Domus. A Coruña.

municipais. Cabe, pois, reconsiderar o papel do social na cultura, colaborar e traballar co e dende o tecido cidadán no que estas institucións desenvolven o seu labor.

Así mesmo, no actual contexto social tinxido pola inmediatez e a fugacidade, polo individualismo ou o hedonismo, o patrimonio cultural e a súa conservación para o desenvolvemento humano teñen unha posición estratéxica de cara a favorecer a construción dunha corresponsabilidade, consciente e real, sobre o legado cultural, mais tamén sobre a nosa vida en comunidade. Urxe, xa que logo, pararse neste intre para reflexionar sobre como transformar o acceso aos recursos inesgotables do noso patrimonio, así como

Laboratorio aberto da Domus. A Coruña.

para traballar dende unha concepción operativa da cultura no social, nomeadamente dende a súa función recreativa, intelectual e artística.

Conviría tamén reformular a actividade dos centros cívicos e a súa programación sociocultural, pois a premisa da participación cidadá como base na súa xestión dista moito de ser unha realidade e, ao final, convértese en espazos infravalorados e en desuso como base da cohesión e o desenvolvemento comunitario. Actualmente, a querenza é centrar a súa actividade nos servizos sociais e implementar unha oferta repetitiva e obsoleta, dirixida a un sector moi específico e reducionista da poboación, que é o principal usuario no que a ocio se refire.

O escenario ante o que nos atopamos, no caso de ambas institucións, require arduas tarefas que non deberían concibirse sen equipos multidisciplinares que inclúan profesionais do social, ademais de investigadores, técnicos, docentes e especialistas da acción socioeducativa e creativa.

Bótase de menos, concretamente no eido museístico, a

presenza de figuras como a do educador/a social, cun notable papel á hora de artellar estratexias que permitan relatar e comprender, dende o contexto tanxible das salas de exposicións, os procesos pedagóxicos que subxacen nos departamentos educativos dos museos, sendo así unha ferramenta indispensable para acadar a formación a través da investigación no marco dunha acción cultural local que procure o protagonismo da cidadanía.

Avogamos por entender o museo, por unha banda, como un actor social cunha clara finalidade á hora de establecer interaccións coa comunidade, e pola outra, coa posibilidade de crear vínculos estables coas persoas. É unha mágoa comprobar que hai museos que, promulgando a súa apertura á cidadanía, presentan actividades que resultan ser unicamente transmisoras e lexitimadoras dunha soa voz.

Reivindicamos o cometido do educador/a no museo como facilitador ou mediador ao permitir ás persoas e colectivos tradicionalmente "esquecidos" na actividade

museística, establecer conexións formulándose preguntas, ao abeiro de actividades dialóxicas e dunha aprendizaxe cooperativa e estratéxica que supere a mera contemplación. Mais na práctica o traballo soe quedar reducido á implementación, o que resulta un paradoxo se presupoñemos que a esencia da educación nos museos debería ser a creación de coñecemento e a construción de significados. Para outro artigo queda a relación dos museos coa súa área de influencia...

É nesta construción de significados onde quixera subliñar o significativo papel das institucións educativas máis formais e a necesidade de converxencia cos axentes culturais locais pois que mellor que comezar polos sectores de poboación máis novos para facilitar a adquisición de ferramentas que contribúan a formación dunha sociedade máis crítica, menos manipulable e protagonista na transformación da súa contorna.

Merecen mención especial a necesidade de implementación de programas conxuntos escola-museo como proxecto a medio ou longo prazo, a valoración da transcendencia socioeducativa do que lle achega este segmento da poboación ao museo e viceversa; e o compromiso de docentes activos/as e innovadores/as que interveñan no campo educativo e cultural.

O binomio escola-museo representa un escenario cheo de potencialidades para atallar de raíz as desigualdades no acceso á cultura e favorecer o protagonismo do alumnado na consecución dunha vida máis plena, creadora e autónoma. Xeremos contextos educativos, articulemos estratexias

para que o alumnado exerza o seu dereito a coñecer e gozar da cultura, e tamén aproveitemos o museo e calquera outra proposta —os centros cívicos son unha interesante opción— para superar as limitacións de recursos ou espazo-temporais que se dan nas aulas. Sen dúbida, representa un piar na construción dun quefacer pedagóxico e social da cidade.

As administracións culturais locais deberían facilitar un sistema de comunicación e traballo en rede entre axentes comunitarios que permitan coordinar a relación entre diversas institucións coa arela de animar á

interacción interdisciplinar do traballo colaborativo, e tendo a cultura como centro de referencia para a mellora de vida da comunidade, esquecendo o círculo mediático-publicitario e as miras a curto prazo nas súas políticas.

Para rematar, non é doado superar a escaseza de medios, a falta de innovación, a externalización de servizos. Mais sen deixar de recoñecer estes escollos, hai que seguir traballando nunha concepción sobre a educación no museo aberta, participativa e creativa, lonxe de mimetismos tradicionais, e tender cara a un mode-

lo educativo semellante aos procesos innovadores da comunicación interpersoal. Coa maior celeridade, non podemos permitirmos o desalento e debemos esixir a sensibilidade e os recursos suficientes ás autoridades pertinentes para permitir a creación de puntos de encontro coa comunidade, a satisfacción de necesidades e a cohesión social, entre outras. ■

PUBLICIDADE

Para que serve o que aprendo?

Operación Mundo, o novo proxecto de Anaya para Educación Primaria, propón unhas claves pedagóxicas que sitúan o alumnado no centro da aprendizaxe.

Unha aprendizaxe para a vida.

Comprende,
respecta
e transforma
o teu contorno.

Operación
mundo

ANAYA

Competencia!

Comprometido

Interdisciplinar

Inclusivo

Metodoloxías activas

